

ЧУС О. В., аспірантка,
суддя Дніпропетровського
господарського апеляційного суду
(Класичний приватний
університет)

УДК 343.725

**СТАН РОЗРОБКИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПРИВЛАСНЕННЯ ОСОБОЮ ЗНАЙДЕНОГО
АБО ЧУЖОГО МАЙНА, ЩО ВИПАДКОВО ОПИНИЛОСЯ
В НЕЇ, АБО СКАРБУ**

Досліджується стан наукової розробки проблеми незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї, або скарбу.

Ключові слова: незаконне привласнення, власність, знайдене або таке, що випадково опинилося у особи, чуже майно, скарб.

Исследуется состояние научной разработки проблемы незаконного присвоения лицом найденного или чужого имущества, случайно у него оказавшегося, или клада.

Ключевые слова: незаконное присвоение, собственность, найденное или случайно оказавшееся у лица, чужое имущество, клад.

This paper investigates the state of the scientific development of the problem of misappropriation of a person or found someone else's property, he has appeared by chance, or treasure

Key words: misappropriation, property found or accidentally caught in the person's property, the treasure.

Вступ. Ч. 1 ст. 193 Кримінального кодексу (КК) передбачає відповідальність за незаконне привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність. Карається це штрафом від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців (у редакції Закону № 270-VI від 15.04.2008 р.; зі змінами, внесеними Законом № 2518-VI від 09.09.2010 р.). Привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність не належать до поширених злочинів проти власності, скоріше навпаки, – це ситуаційний і переважно випадковий злочин, а особа, що його вчиняє, належить до так званих випадкових злочинців.

Проблема незаконного привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу в реаліях нового кримінального законодавства України не досліджувалася. Нині незаконне привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу має лише науково-практичне коментування у відповідних коментарях до КК України та навчальні роз'яснення у підручниках і посібниках з Особливої частини кримінального права України [1].

Постановка завдання. Мета статті – встановлення стану розробки кримінальної відповідальності незаконного привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу в реаліях сучасного кримінального законодавства України.

Результати дослідження. Наукові дослідження злочинів проти власності, в тому числі й привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу, мають давню історію. Основи зазначених досліджень закладалися у працях Л. В. Белогриц-Котляревського, І. Я. Фойницького, М. С. Таганцева, О. О. Жижиленко, А. А. Піонтковського (старшого) та ін. Так, у працях Л. В. Белогриц-Котляревського «Про воровство-кражу в російському праві: історико-догматичне дослідження», Київ, 1880 р., І. Я. Фойницького «Шахрайство за російським правом: порівняльне дослідження», СПб, 1871 р. та «Курс кримінального права. Частина Особлива. Посягання проти особи та майнові», СПб, 1907 р., в яких коментувалося Укладення про покарання кримінальні і виправні 1845 р. (в ред. 1885 р.), привласнення знайденого майна зараховується до так званих «майнових злочинів». Вони розрізняли три види цього злочину: привласнення знайденої речі, власник якої був відомий винному, привласнення знайденої речі, власник якої був невідомий винному та привласнення скарбу [2, с. 163; 3, с. 231]. Аналізуючи Кримінальне укладення 1903 р. М. С. Таганцев вказує на те, що вперше в кримінальному праві встановлювалася відповідальність за привласнення чужого майна, що випадково опинилося в особі. У разі привласнення особою: забутого у винного чужого майна вартістю більше 3-х руб.; прибудної чужої тварини; знайденого в чужій землі скарбу; ввіреного рухомого чужого майна, якщо винному було відомо, що власник здійснює розшук цього майна або вимагає його повернення, кримінальне покарання дорівнювало тюремному ув'язненню, як за вчинення інших корисних майнових злочинів [4, с. 574]. А. А. Піонтковський, коментуючи розділ Особливої частини КК РСФРР 1922 р. за відсутності самостійного складу привласнення знайденого майна, радив кваліфікувати вказані злочини за аналогією закону, як за найбільш схожою нормою ст. 185 КК, що передбачала відповідальність за привласнення майна, що було ввірено винному для певної мети [5, с. 8]. О. О. Жижиленко, який спеціально досліджував майнові злочини, навпаки вважав, що зазначені дії не криміналізовані, й згідно тогочасного кримінального закону відповідальності не підлягають ані привласнення знайденого, ані привласнення забутого, ані, врешті-решт, привласнення майна, випадково або в результаті помилки отриманого винним» [6, с. 46].

Радянська доктрина кримінального права тривалий час розглядала привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу, залежно від фактичної належності майна до державної або колективної власності або приватної (особистої) власності, як, розкрадання соціалістичної власності, у першому випадку, або найменш суспільно-небезпечний різновид злочину проти приватної власності, – у другому. Так, Б. С. Утевський, З. А. Вишинська вважали, якщо винний усвідомлював або за матеріалами справи мав усвідомлювати, що привласнює майно, яке належить до державної або колективної власності, то відповідальність настає за привласнення соціалістичного майна, що є досить поширеною формою у судовій практиці формою розкрадання соціалістичної власності [7, с. 36]. Для досліджень того часу беззаперечною була диференціація злочинів проти власності не залежно від форми заволодіння чужим майном, а саме належність майна до соціалістичної власності чи приватної. Якщо в матеріалах кримінальної справи були беззаперечні докази належності знайденого, або такого, що випадково опинилося у винного, майна, то кваліфікувати його привласнення рекомендувалося як приховування (привласнення) знахідки. На думку Б. С. Никифорова за привласнення знахідки належало кваліфікувати випадки привласнення або приховування знайденого майна, що належало громадянам на праві приватної власності або майна, що належало соціалістичним організаціям, утім за обставинами справи винний не усвідомлював і не міг усвідомлювати його фактичну належність [8, с. 156].

З набуттям чинності Кримінальним кодексом УРСР 1960 р. наукові погляди на привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу ще більше змістилися на пріоритетну охорону державної та колективної власності. Насамперед, слід зазначити, що кримінальна відповідальність передбачалася лише за привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, цінного майна, що завідомо належить державі або громадській організації. Кримінальної відповідальності за

привласнення (приховування) знайденого майна, що належало громадянам на праві приватної власності, або такого, що випадково опинилося в особи, у Розділі V Особливої частини «Злочини проти особистої власності громадян» не передбачалося (ст. 140–146 КК УРСР 1960 р.).

Так, один із авторів науково-практичного коментарю КК УРСР П. С. Матишевський наголошував, що відповідальність за ст. 88 настає за привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, цінного майна, що завідомо належить державі або громадській організації. Знайденим він вважав майно, яке вже вибуло з фактичного володіння держави або громадської організації з вини особи, якій воно було ввірено або внаслідок природних, стихійних сил, або є скарбом чи багатством надр землі, про наявність яких державі не було нічого відомо [9, с. 227].

Необхідно окремо звернути увагу, що кримінальне законодавство майже всіх радянських республік передбачало відповідальність за привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, цінного майна, що завідомо належить державі або громадській організації. Скажімо, в ст. 97 КК РРФСР 1960 р. виокремлювався самостійний склад привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, цінного майна, що завідомо належить державі або громадській організації [10, с. 235–236]. О. І. Санталов у п'ятитомному «Курсі радянського кримінального права», підготовленого вченими юрфаку ЛДУ писав, що об'єктом цього злочину є державна або громадська власність. Предметом злочину може бути будь-яке цінне майно, що належить на праві власності державі або громадській організації та вийшло із законного володіння поза волею володільця (знахідка) або сховані цінності, володільць яких невідомий або втратив на них право (скарб) [11, с. 457].

Тогочасна наукова розробка проблем кримінальної відповідальності за привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, державного чи громадського майна або скарбу здійснювалася на рівні навчального матеріалу у підручниках та навчальних посібниках з Особливої частини радянського кримінального права або науково-практичних коментарях до кримінальних кодексів радянських республік СРСР. Відповідні підрозділи окремих монографій, що присвячувалися дослідженню злочинів проти соціалістичної власності також не вирізнялися досконалим аналізом об'єктивних та суб'єктивних ознак досліджуваного злочину.

У радянський період захищено кандидатську дисертацію у Харківському юридичному інституті імені Ф. Е. Дзержинського «Кримінальна відповідальність за привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, державного або громадського майна» (1983 р.), підготовлену П. В. Хряпінським. У дисертації вперше визначено безпосередній об'єкт привласнення знайденого майна, під яким автор розумів суспільні відносини з належності цінного майна державі або громадській організації та розподілу матеріальних благ. Досліджені загальні й спеціальні ознаки предмета злочину – знайденого або такого, що випадково опинилося в особи, цінного державного або громадського майна. Підкреслюється, основною ознакою, що відокремлює цей злочин від розкрадання, є стан майна щодо розміщення у наявних державних або громадських фондах. У дисертації аргументується пропозиція щодо диференціації відповідальності залежно від цінності привласненого майна. На погляд зазначеного дослідника, більш ефективній кримінально-правовій охороні належить забезпечити відносини з належності державі знайденого скарбу, а також майна, що має особливу історичну, художню, археологічну чи іншу цінність [12, с. 20–21]. Як бачимо, деякі з пропозицій цього вченого таки були втілені у кримінально-правову матерію, але вже в новому Законі України про кримінальну відповідальність. Знайшло втілення положення щодо особливих ознак предмета злочину, а саме: «майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність».

Натомість поза увагою в дисертації залишились такі питання, як соціально-правова зумовленість установлення кримінальної відповідальності за привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, державного або громадського майна, проблема

декриміналізації певних випадків привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, та встановлення за такі вчинки адміністративної або цивільно-правової відповідальності тощо.

Учені, що працювали над проектами нового кримінального законодавства України в період з 1991–2001 рр., у частині збереження кримінальної відповідальності за привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу, перебували в суперечливому стані. З одного боку, прихильників збереження такої відповідальності у Кримінальному кодексі України 2001 р. було значно більше. Так, В. М. Куц у монографії «Новий Кримінальний кодекс України: яким йому бути» (1999 р.) вбачає доцільним збереження відповідальності за привласнення знайденого або чужого цінного майна, що випадково опинилося у винного. Цей дослідник пропонував карати такі злочини штрафом у розмірі подвійної вартості привласненого майна або арештом на строк до трьох років [13, с. 113]. З іншого – незаконне привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу, вочевидь був тим злочином, за рахунок якого можна було зменшити кількість криміналізованих діянь проти власності. Тому що незначний рівень суспільної небезпеки досліджуваного злочину, дуже рідке вчинення й відповідно засудження винних осіб, випадковість злочину та злочинця надавали достатньо ґрунтовних підстав саме для такого рішення. Більше того, російський законодавець, приймаючи у 1996 р. новий Кримінальний кодекс Російської Федерації, рішуче відмовився від встановлення кримінальної відповідальності за привласнення будь-якої цінності знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у винного [14, с. 327; 15, с. 251–252].

В результаті наукової дискусії щодо оптимізації системи злочинів проти власності перемогла думка про доцільність залишення кримінальної відповідальності за привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність. Таким чином, український законодавець станом на 2001 р. вважав обґрунтованим та доцільним установити кримінальну відповідальність за досліджуваний злочин. При цьому провідні науковці харківської школи кримінального права В. В. Сташис, В. І. Борисов та інші вважають систему злочинів проти власності, що знайшла втілення у новому КК України, досить досконалою й такою, що відповідає сучасним потребам протидії корисливій злочинності [16, с. 9–10; 17, с. 19].

У подальшому монографічні розвідки деяких аспектів привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу, здійснювалися у зв'язку з дослідженням загальних ознак предмета злочинів проти власності або окремих суміжних складів злочинів.

Так, П. В. Олійник виокремлює фізичну, економічну, соціальну та юридичну ознаки, які притаманні будь-якому предмету злочинів, передбачених Розділом VI Особливої частини КК. Відсутність хоча б однієї з них свідчить про відсутність і цього предмета й неможливість визнавати вчинене як злочин проти власності. Фізична ознака предмета означає, що до нього належать, як правило, речі чи інші явища матеріального світу (енергія, газ, земельні ділянки тощо), які можуть бути вилучені з володіння власника або іншого їх володільця, привласнені, спожиті, пошкоджені або знищені і які доступні для сприйняття зовні, в тому числі шляхом фіксації їх спеціальними технічними засобами. Економічна ознака свідчить про те, що предмет має мінову (грошову оцінку, ціну) і споживчу вартість (господарсько-економічну або культурну цінність, корисність), здатний задовольняти матеріальні й пов'язані з ними інші потреби людини. Виразенням вартості предмета є його грошова оцінка, тобто ціна. Соціальна ознака свідчить, що до предмета злочинів проти власності належать лише ті об'єкти матеріального світу, в які вкладено людську працю і які мають певну значущість, важливість як для всього людства, суспільства, народу, класу, соціальної групи, так і для окремої особи. Зазначені об'єкти слід залучати у сферу суспільних відносин власності, вони повинні мати певну цінність (значущість) для суб'єктів таких відносин. Юридична ознака означає, що ці

предмети (явища) матеріального світу чужі для винного й той не має ні дійсного, ні уявного (спірного) права на них як на власних. Вони належать на праві власності іншій особі або перебувають у її володінні. Крім загальних обов'язкових ознак, окремі предмети цих злочинів мають спеціальні (додаткові) ознаки, що їх конкретизують (уточнюють). До них належить правовий зв'язок винної особи й майна як предмета злочину: воно їй ввірено, перебуває в її віданні або доручено для зберігання чи охорони (ст. 191 і 197 КК), особлива історична, наукова, художня чи культурна цінність чужого майна або скарбу (ст. 193 КК), ознаки об'єктів електроенергетики (ст. 194¹ КК), ознаки майна, завідомо отриманого злочинним шляхом (ст. 198 КК) [18, с. 7–8].

Н. О. Антонюк, на дисертаційному рівні проаналізувавши злочин, передбачений ст. 192 КК, вважає, що термін майно у кримінально-правовому змісті не збігається за обсягом із терміном майно у цивільно-правовому змісті. Адже для чого законодавець поряд із терміном майно у ст. 189, 190 розділу VI КК України використовує поняття право на майно та інші дії майнового характеру. Очевидно, що таким виділенням законодавець показав, що не слід ототожнювати майно у цивільно-правовому і кримінально-правовому розумінні. Розуміючи під майном у кримінальному праві речі й сукупність речей, ми отримуємо можливість відмежовувати суспільно-правові відносини з приводу речей від сукупності майнових прав, обов'язків учасників цих відносин. Погляд на майно в розумінні речі як предмета викрадення має історичне підґрунтя, оскільки у правових джерелах під крадіжкою-розкраданням (татьбою), грабежем, розбоєм, шахрайством розумілося вилучення у законного власника і повернення речі на свою користь. Саме спосіб злочинного діяння і визначив природу предметів, що можуть бути викраденими. Говорити про викрадення безтілесних предметів можна лише у фігуральному змісті, розуміючи, що в юридичному значенні можна викрасти тільки річ. Тому термін майно у змісті статей КК України відповідає поняттю річ у цивільно-правовому розумінні, тобто охоплює тільки уречевлене майно. Визначення предмета злочинів проти власності як майна вважається неточним, оскільки за такого підходу не є очевидним, який зміст закладено в термін майно. Учений вважає, що точнішим є визначення предмета злочинів проти власності як речей і неуречевленого майна. Тому, виходячи з правил логіки, констатує, що предметом злочину можуть бути будь-які цінності, які є об'єктами власності, тобто і речі, і неуречевлене майно [19, с. 9].

О. В. Кириченко, досліджуючи відмежування складів злочинів, передбачених ст. 188-1 та 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», зазначає, що таке відмежування відбувається за предметом злочину, об'єктивною стороною та суб'єктом злочину. З об'єктивного боку, злочин, передбачений ст. 191 КК України, може бути вчинений у таких формах: 1) привласнення чи розтрата чужого майна, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні (ч. 1 ст. 191 КК України); 2) привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК України). Тобто особа на підставі цивільно-правових угод підляда, найму, оренди, комісії, прокату, перевезення, зберігання наділяється власником майна певною правомочністю щодо відповідного майна. При цьому не має значення, яким саме власником – юридичною чи фізичною особою – винний був наділений певною правомочністю щодо відповідного майна. Отже, звернення на свою користь шляхом самовільного використання електричної або теплової енергії особою, яка наділена зазначеною правомочністю щодо цих видів енергії, має кваліфікуватися за ч. 1 ст. 191 КК України. Особливістю цих дій є те, що, на відміну від привласнення чи розтрата, предметом заволодіння енергією шляхом службового зловживання може бути й будь-який вид енергії, яка безпосередньо не була ввірена винному чи не перебувала в його віданні. У зазначений спосіб винна особа може заволодіти енергією, щодо якої в силу своєї посади вона наділена правомочністю управління чи розпорядження енергією через інших осіб. Тобто винний має певні владні повноваження щодо впливу на осіб, яким ця енергія ввірена чи перебуває у їх віданні. Відрізняються зазначені злочини і за суб'єктом злочину. Якщо суб'єктом викрадення

електричної або теплової енергії є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, то суб'єктом привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, і якій майно, що є предметом цього злочину, було ввірене або перебувало в її віданні (ч. 1 ст. 191 КК України). Суб'єктом привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК України) може бути лише службова особа [20, с. 123].

У сучасних дослідників немає єдності щодо розуміння об'єктивних ознак привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність. Одним із проблемних питань теорії кримінального права є питання щодо змісту злочинного діяння – незаконного привласнення. Точки зору розділилися: одні дослідники вважають, що привласнення це активні дії з переведення чужого майна у своє володіння; інші вбачають привласнення в бездіяльності особи щодо повернення чужого майна; треті – злочинне діяння бачать у змішаній низці діянь, а саме бездіяльності щодо правового обов'язку сповістити відповідні органи про знайдене або таке, що випадково опинилося в особи чужого майна, а також активних дій з його привласнення на свою користь або користь третіх осіб. Так, М. І. Панов вважає, що привласнення знайденого чужого майна полягає в тому, що особа заволодіває виявленим нею майном, що вибуло з фактичного володіння власника цього майна. Привласнення чужого майна, що випадково опинилося в особи, полягає в тому, що майно випадково переходить до її володіння. Тут має місце помилка (омана) власника або особи, якій це майно було довірено. Наприклад, привласнення особою помилково направленої йому художньої картини як подарунка, що був адресований іншій особі тощо [21, с. 223].

Так, А. В. Савченко, зазначає, що об'єктивний бік злочину полягає в незаконному привласненні особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність. Привласнення під час учинення цього злочину полягає в тому, що особа, до якої потрапляє чуже майно, протиправно залишає його у своєму володінні (звертає у свою власність), при цьому суб'єкт не вчиняє жодних дій для втрати власником належного йому майна. Отже, чуже майно потрапляє до винного випадково, внаслідок знахідки. Привласнюючи знайдене або таке, що випадково опинилося в особи чуже майно, винний включає його до фонду майна, що належить йому на праві власності, користується ним як таким, що належить йому на праві приватної власності. Злочинним наслідком такого діяння є те, що власник майна, яке має особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність, втрачає його й не може здійснювати свою правомочність щодо користування, володіння та розпорядження ним. Від привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося в особи, чужого майна слід відмежовувати випадки заволодіння чужими речами в місці, відомому особі, яка їх забула, наприклад, в автомобілі, на робочому місці, в транспорті, де вони перевозилися, тощо. За цих умов потерпілий має можливість реалізувати своє право власності, однак не робить цього через протиправні дії винного. Такі дії слід кваліфікувати як крадіжку за ст. 185 КК. Крадіжка також наявна тоді, коли відбувається привласнення особою чужого майна, що опинилося у неї внаслідок катастрофи літака, автомобільної аварії, краху потяга тощо [22].

«Під незаконним привласненням як ознакою об'єктивного боку складу злочину, передбаченого ст. 193 КК, – пишуть Д. В. Каменський та Д. О. Калмиков, – розуміється така усвідомлена поведінка винного, яка, з одного боку, суперечить установленому порядку поведіння зі знахідкою, яка має особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність, а з іншого – свідчить про те, що винний зі знайденим майном як з власним, зокрема не бажає передавати чуже майно власнику, а скарб – державі». Злочин, передбачений ст. 193 КК, є закінченим з моменту, коли винний починає поводитися зі знайденим чи таким, що випадково опинилося в нього, чужим майном або скарбом, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність, як з власним [23, с. 420–421].

Висновки. Отже, слід зауважити про відсутність спеціального кримінально-правового дослідження відповідальності за привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу, що, в свою чергу, негативно відбивається на науковій концепції протидії злочинам проти власності. Питання кримінальної відповідальності за привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність, на сучасному етапі доктрини кримінального права є білою плямою з низки малодосліджених, суперечливих питань, що мають безпосередній, негативний вплив на судову практику застосування відповідних норм Особливої частини КК.

Список використаних джерел:

1. Хавронюк М. І. Судово-практичний коментар до Кримінального кодексу України : практи. комент. / Хавронюк М. І. – К. : Юрисконсульт, 2006. – 550 с. ; Антонюк Н. О. Кримінально-правова охорона власності : навч. посібник / Антонюк Н. О. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 514 с.
2. Белогриц-Котляревский Л. В. О воровстве-краже по русскому праву: историко-догматическое исследование / Белогриц-Котляревский Л. В. – К. : Ун-т Св. Владимира. – Вып. 1, 1880. – 380 с.
3. Фойницкий И. Я. Курс уголовного права: Часть Особенная: Посягательства личные и имущественные / Фойницкий И. Я. ; под ред., с предисл. : А. А. Жижиленко. – 5-е изд., доп. и пересмотр. – Петроград : Юрид. изд-во при Петрогр. ун-те, 1907. – 443 с.
4. Таганцев Н. С. Русское уголовное право : в 2-х т. : курс лекций / Таганцев Н.С. – Т. 1. – Тула : Автограф, 2001. – 800 с.
5. Пионтковский А. А. 113-ая и 185-ая статьи Уголовного кодекса. В сб. : Растраты и растратчики / Пионтковский А. А. – М. : Изд-во НКВД РСФСР, 1926. – 188 с.
6. Жижиленко А. А. Имущественные преступления : монография / А. А. Жижиленко. – Л. : Наука и школа, 1925. – 208 с.
7. Утевский Б. С. Практика применения законодательства по борьбе с хищениями социалистического имущества : монография / Б. С. Утевский, З. А. Вишинская. – М. : Госюриздат, 1954. – 151 с.
8. Никифоров Б. С. Уголовно-правовая охрана личной собственности в СССР : монография / Б. С. Никифоров. – М. : Изд-во АН СССР, 1954. – 157 с.
9. Уголовный кодекс Украинской ССР : науч.-практи. комент. / М. И. Бажанов, П. С. Матишевский, В. В. Сташис и др. – К. : Политиздат Украины, 1969. – 544 с.
10. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса РСФСР / Н. И. Загородников, Б. С. Никифоров, А. Б. Сахаров и др. ; отв. ред. Б. С. Никифоров. – М. : Юрид. лит., 1963. – 528 с.
11. Курс советского уголовного права. (Часть Особенная). – Т. 3 ; отв. ред. Н. А. Беляев, М. Д. Шаргородский. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1973. – 836 с.
12. Хряпинский П. В. Уголовная ответственность за присвоение найденного или случайно оказавшегося у виновного государственного или общественного имущества : дис. на соискание учен. степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; исправительно-трудовое право». – Х. : Харьк. юрид. ин-т им. Ф. Э. Дзержинского. – 1983. – 208 с.
13. Куц В. М. Новий Кримінальний кодекс України: яким йому бути : монографія / В. М. Куц. – Х. : Ксилон, 1999, – 204 с.
14. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть : учебн. ; под ред. Л. В. Иногамовой-Хегай, А. И. Рарога, А. И. Чучаева. – М. : ИНФРА-М : Контакт, 2004. – 742 с.
15. Наумов А. В. Российское уголовное право : [курс лекций] : в 3 т. / Наумов А. В. – Т. 2. Особенная часть (Главы I–X). – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 504 с.

16. Сташис В. В. Загальна характеристика нового Кримінального кодексу України // Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення : матер. міжнар. наук.-практ. конф. / В. В. Сташис. (Харків, 25–26 жовтня 2001 р.) ; редкол. В. В. Сташис (голов. ред.) та ін. – К. – Х. : Юрінком Інтер, 2002. – С. 3–12.

17. Борисов В. І. Норми Особливої частини КК, їх види та розвиток // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблемі застосування і перспективи удосконалення: матер. міжнар. наук.-практ. конф. / В. І. Борисов. (Львів, 13–15 квітня 2007 р.). : у 2-х ч. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Ч. 1. – 2007. – С. 17–20.

18. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спеціальність 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2010. – 20 с.

19. Антонюк Н. О. Кримінальна відповідальність за заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спеціальність 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Львівський націон. ун-т імені І. Франка. – Львів, 2006. – 21 с.

20. Кириченко Ю. В. Кримінальна відповідальність за викрадення електричної або теплової енергії : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Юрій Вікторович Кириченко. – Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2009. – 218 с.

21. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2-х т. ; за ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова та ін. – Х. : Право. – Т. 2 / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін. – 2013. – 1040 с.

22. Кримінальне право України. Особлива частина [Електронний ресурс] : мультимедійний навчальний посібник / А. В. Савченко, Е. М. Кісілюк, О. В. Процюк та ін. – Режим доступу : http://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_osob/Files/Lec/T7.htm

23. Кримінальне право. Особлива частина : підручник ; за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського : в 2-х т. – Том 1. Луганськ : Елтон-2, 2012. – 780 с.

